

Rozpad Jugoslávie

Válka na Balkáně

Prezentace referátu k semináři předmětu Mezinárodní vztahy, podzimní semestr 2007

Kateřina Švidrnochová

Jugoslávie

- ❑ **Jugoslávie** (*Jugoslavijska*) je zaniklý stát v jihovýchodní Evropě, na břehu Jadranského moře.
- ❑ Měla rozlohu 255,8 tisíc km² a v roce 1990 čítala 23,8 milionů obyvatel. Hlavním městem byl Beograd (Bělehrad) a úředními jazyky srbochorvatština, slovinština a makedonština.
- ❑ Na území Jugoslávie se nacházely malé státy, které se v 15. stol. ocitly pod tureckou nadvládou (Srbsko, Bosna a Hercegovina, Černá Hora, Makedonie) a pod nadvládou habsburské dynastie (Chorvatsko, Slovinsko).

Vlajka SFRJ 1946-1992

Pozice v Evropě

Historie Jugoslávie

- ❑ Dějiny států bývalé Jugoslávie a obecně dějiny zemí Balkánu prošly historicky složitým vývojem. Jednotlivé země patřily do sféry vlivu různých velmocí, do kulturně-civilizačních okruhů i do náboženských skupin.
- ❑ Na území Jugoslávie se nacházely malé státy, které se v 15. stol. ocitly pod tureckou nadvládou (Srbsko, Bosna a Hercegovina, Černá Hora, Makedonie) a pod nadvládou habsburské dynastie (Chorvatsko, Slovinsko). V 19. stol. získaly Srbsko a Černá Hora samostatnost. Budování společného státu začalo v r. 1918 vyhlášením Království Srbů, Chorvatů a Slovinců; v r. 1929 byl změněn název státu na Království Jugoslávie.

Mapa bývalé Jugoslávie

Původ konfliktů

- Území dnešní Jugoslávie bylo původně součástí Římské říše a Byzantské říše. Od 6. století sem pronikaly slovanské kmeny. Od 8. do 10. století patřila území na východě k hraničním oblastem Bulharské říše. Území na levém břehu Dunaje byla součástí Uherského království. Od 9. století docházelo v bojích mezi jednotlivými kmenovými vůdci k vytváření center budoucího srbského státu při pobřeží (Zeta) a ve vnitrozemí (Raška). Současně bylo srbské obyvatelstvo christianizováno (z Byzantské říše). V 10. století pak začal postupný sjednocovací proces, jenž vyvrcholil vyhlášením srbského království roku 1217.

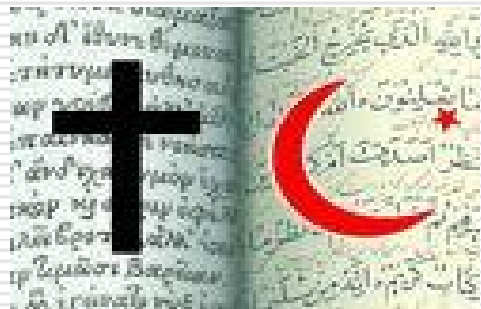
Symbol Východořímské říše (Byzance)

Původ konfliktů

- ❑ Po prohře Srbů na Kosově poli v roce 1389, tedy nastoupila vláda Osmanské říše a zemi postihlo náboženské rozdělení. Jih země byl islamizován, sever zůstal pod vládou Rakouska-Uherska, tedy křesťanských tradic. Vládou Osmanské říše v letech 1463-1484 se část obyvatelstva obrátila k islámu. Dodnes je na území 40% muslimů.
- ❑ Právě v islamizaci obyvatelstva můžeme vidět původ konfliktu. Obyvatelé Bosny a Hercegoviny tzv. Bosňáci vyznávali islám, stejně jako chorvatští muslimové. A proti nim stáli christianizovaní Srbové. Na základě rozdílných náboženských tradic a později i kulturních, území na Balkánském poloostrově zažilo nespočet konfliktů až do dnešních dnů.

Království Srbů, Chorvatů a Slovinců

- Znovuobnovení srbské státnosti počátkem 19. století bylo spojeno s územními aspiracemi zprvu v sousedním Turecku, později i v Rakousku-Uhersku, a Srbsko se tak stalo centrem jihoslovanských sjednocovacích snah. Po rozpadu Rakouska-Uherska došlo roku 1918 k vytvoření jednotného jihoslovanského státu Království Srbů, Chorvatů a Slovinců (od roku 1929 Jugoslávie). Nový stát se skládal z oblastí, které prošly v minulosti rozdílným vývojem. Kromě původně samostatných států Srbska a Černé Hory k němu patřila i území, jež byla součástí bývalého Rakouska-Uherska: Chorvatsko, Slovinsko, Bosna a Hercegovina, Vojvodina.

SFRJ

- Po porážce ve válce s Německem byla země roku 1941 rozdělena na okupované Srbsko a loutkový stát Chorvatsko, části jugoslávského území byly přímo připojeny k Německu a jeho spojencům (oblasti Slovinska, Vojvodiny, Kosova a Makedonie). Do roku 1945 získali kontrolu nad územím Jugoslávie komunisté, kteří obnovili předválečnou Jugoslávii na formálně federativním základě. Socialistická federativní republika Jugoslávie se skládala ze 6 svazových republik: Srbska, Chorvatska, Černé Hory, Slovinska, Makedonie a Bosny a Hercegoviny. Jugoslávie získala roku 1947 na úkor Itálie Istrii, Zadar a Lastovo.

Josip Broz Tito

- Na zač. 2. svět. války se Jugoslávie postavila na stranu fašistických států, avšak v dubnu 1941 ji okupovala německá armáda. Odbojové hnutí pod vedením komunistů osvobodilo skoro celou zemi. Vrchním velitelem partyzánských oddílů a později národněosvobozené armády byl J. Broz-Tito.
- Všechny rozbroje, které v průběhu času vznikly mezi balkánskými státy, se podařilo urovnat až Josipovi Titovi, který pochopil, že musí předložit program, který nebude ani velkosrbský, ani velkochorvatský, ale uspokojí tužby všech skupin. Jeho politika měla úspěch a období socialismu se tak v tehdejší Jugoslávii stalo stabilní a klidné.

Poštovní známka
Sovětského svazu, Josip
Broz Tito, 1982

Co si všechno vyčítali

- ❑ Vše vyvrcholilo po smrti Tita. Srbové vyčítali Chorvatům, že nikdy neuznali, že byli díky nim osvobozeni z područí Rakouska-Uherska. Připomínali jim, že nacionalistická organizace Ustaša zavraždila jejich krále Alexandra a ministra Barthoua. Největší křivdou Chorvatů na Srbech však byl teror, který rozpoutali Ustašovci, a který svými krutostmi předčil zvěrstva Hitlerových branných sil.
- ❑ Oproti tomu Chorvati vyčítali Srbům, že usilovali o vytvoření „Velkého Srbska“ na úkor Chorvatů a že v době společného státu plynuly do méně rozvinutých oblastí finance na úkor bohatého Chorvatska a Slovinska. Dále jim vyčítali, že koncem 2. světové války byly povražděny tisíce Chorvatů, kteří patřili údajně dle tvrzení Srbů k Ustašovcům (i když se jednalo o civilní osoby). „Nevyřízené účty“ měli mezi sebou i Srbové a Albánci. Nejprve roku 1912 se Albánci účastnili tažení ve službách Turecka proti Srbsku, za což se Srbové roku 1918 pomstili povražděním tisíců Albánců. Ve druhé světové válce Albánci povraždili desetitisíc Srbů, za což je roku 1945 stihla opět odplata.
- ❑ Různé menší třenice vznikaly i mezi dalšími národnostmi, takže označení Balkánu jako „sudu střelného prachu“ zde bylo a je na místě.

Občanské války

- Občanská válka v Jugoslávii byl válečný konflikt, který začal jako nepokoje mezi jednotlivými státy bývalé Jugoslávie a skončil rozpadem země na dnešní nezávislé státy.
- Aby byly zavedeny rovné podmínky mezi jednotlivými republikami státu, bylo již za Titova života zřízeno Předsednictvo SFRJ (Socialistická federativní republika Jugoslávie) jako kolektivní hlava státu. Funkce předsedy Předsednictva federace, která se po r. 1980 stala formálně nejvyšší státním postem, se střídala mezi politiky z jednotlivých členských republik po jednom roce.

Občanské války

- Přesto se vztahy mezi jednotlivými národnostmi v Jugoslávii nadále horšily, a spolu klesající ekonomickou výkonností celé země vedly až k vyhlášení nezávislosti Slovinska v roce 1991, což odstartovalo rozpad státu. Následovalo odtržení Chorvatska, Makedonie a Bosny a Hercegoviny. Jugoslávská lidová armáda, hlavní obranná složka země, mobilizovala a pokusila se bránit celistvost státu silou. Některé části země se tak okamžitě octly ve válečném stavu. Přesto srbské vedení vojsk nebylo schopné dobýt pozice v nově vzniklých národních státech. Ve svazku Jugoslávie zůstalo jen Srbsko a Černá Hora.
-

Války za nezávislost

- Nejprve začaly ozbrojené střety mezi Slovinci a Srby kontrolovanou Jugoslávskou lidovou armádou. Trvaly jen deset dnů v roce 1991 jsou nazývány Slovinská válka za nezávislost.

Války za nezávislost

- V letech 1991 – 1995 probíhala Chorvatská válka za nezávislost. Když sněm svazové Socialistické republiky Chorvatsko v červnu 1991 vyhlásil nezávislost na Jugoslávii, zareagovali na to Srbové žijící na území bývalé Vojenské hranice přáním setrvat v rámci Jugoslávie a proklamací nezávislé republiky Srbská krajina s hlavním městem Knin a prezidentem dr. Milanem Martićem, loajální k srbsko-černohorské Jugoslávii. Srbské území nyní zabralo strategické oblasti Chorvatska o rozloze přes 17000 km², což nechtělo chorvatské vedení nově vyhlášené republiky dopustit, ač bylo toto území obýváno převážně Srby. Po selhání OSN proběhla v srpnu 1995 za podpory letectva NATO rozhodující chorvatská ofenzíva „Oluja“ (Bouře) a došlo k vyhnání srbského obyvatelstva obývajícího toto území déle než tři století. V rukou Srbů se udržela po roce 1995 jen provincie Východní Slavonie, která byla pod správou OSN až do roku 1998. Vyhnání se neobešlo bez masového vraždění stovek Srbů chorvatskými jednotkami.

Bosna a Hercegovina

- Současně probíhala válka v Bosně a Hercegovině (1992 – 1995). Právě tato byla nejzrušivější a nejničivější. A to především díky tomu, že zde bylo obyvatelstvo národnostně velmi promíchané a tedy spory o jednotlivá území byly veliké. Po úvodní fázi konfliktu se spojili bosenská Chorvati a muslimové (Bosňáci) do federace, v jejímž čele stanul Alija Izetbegović, zatímco srbským obyvatelstvem zde byla vyhlášena Republika srbská. Jejím prezidentem se stal Radovan Karadžić. Vzhledem k vysokohorskému povrchu většiny bosenského území měla válka charakter pozíčních střetů a bojů o jednotlivé důležité výšiny a města. Klíčovým střetem se stala bitva o město Brčko, ležící v průsmyku spojujícím západní oblasti Bosny se srbským územím na východě podél řeky Drina. Zde se Srbům podařilo prolomit protivníkovy linie a udržet koridor umožňující přísun zásob a posil z Jugoslávie.

Bosna a Hercegovina

- Během těchto střetů došlo na obou stranách k masovým vraždám, z nichž největší spáchali Srbové na 7000 muslimských vojácích, zajatých v enklávě Srebrenica). Po dobytí většiny území republiky Srbská krajina Chorvaty se postavení bosenských Srbů zhoršilo a muslimsko-chorvatská federace ovládla jihozápad země. Válku ukončila uzavření míru v roce 1995, sjednaná s představiteli Svazové republiky Jugoslávie. Rozdělení země bylo provedeno podle situace na frontě ke konci války, přičemž silně zvýhodnění byli Chorvati, kteří smlouvou získali ve svůj prospěch pohraniční úpravy na několika sporných místech. V zemi jsou dosud přítomné mezinárodní síly NATO.
-

Srebrenica

- **Srebrenický masakr** byla pravděpodobně největší masová vražda od konce druhé světové války, a po holocaustu první soudem označená genocida. Oběťmi bylo asi 8 000 Bosňáků (většinou mužů), kteří, ač ujištěni příslušníky vojsk OSN, že se nacházejí v bezpečné zóně, byli pobiti jednotkami VRS. Celá akce se odehrála uprostřed července 1995. Kvůli tomu, že tuto oblast zabezpečovaly nizozemské jednotky, došlo k pádu nizozemské vlády.

Srebrenický masakr

- V době občanské války bylo město Srebrenica hlavní enklávou bosenských muslimů, jedno z mnohých podobných míst ve východní Bosně a Hercegovině. V okolí tohoto města docházelo od roku 1992 ze strany muslimů k masakrům Srbů žijící v okolních vesnicích, přičemž počet srbských obětí bývá uváděn zhruba na 1000 až 1500. Vojska Republiky srbské 6. července 1995 město obsadila; ženy a děti, kteří byli ujištěni, že jsou v bezpečí, evakuovala do Tuzly a dalších uprchlických středisek. Mnoho žen bylo znásilněno, došlo i k vraždám žen a nezletilých dětí. Muži byli odvezeni do Bratunace, kde byli později povražděni.
- Bosenští Srbové tento masakr později přiznali, ovšem již dříve některá nezávislá média tvrdila, že počet 8000 zavražděných bosenských Muslimů je přehnaný a že není doložitelný. Nejčastěji bývá uváděno, že skutečný počet muslimských obětí srebrenického masakru činí maximálně 3000 osob.
- V únoru roku 2007 mezinárodní soud v Haagu konstatoval, že srebrenický masakr je genocidou, ovšem též uznal že Srbsko za něj nenese odpovědnost.

Válka v Kosovu

- Posledním dějstvím války byla válka v Kosovu (od 1999), konflikt mezi Srby a Albánci. Od března do června 1999 se do války zapojila NATO na straně kosovských Albánců. Území Srbska bylo více než 3 měsíce intenzivně bombardováno, přičemž došlo k rozsáhlému ničení infrastruktury a kulturního dědictví. Způsobené vojenské škody srbské armádě přitom byly minimální. Během války došlo k celé řadě neobjasněných omylů, jakým bylo například vybombardování čínského velvyslanectví v Bělehradě americkým letectvem, při kterém zemřelo 5 čínských diplomatů. Konflikt mezi kosovsko-albánským UCK byl ukončen v červnu 1999 mezinárodní okupací Kosova pod vedením OSN. Provincie však stále zůstala součástí srbského státu a nezávislost se albánským předákům navzdory intenzivní snaze zatím prosadit nepodařilo. Poté v roce 2000 až 2001 se střety již v mnohem menší míře přesunuly do sousední Makedonie, kde byly ukončeny po dosažení politických ústupků.

Následky válek

- Po ukončení bojů byly velké části bývalé Jugoslávie těžce poškozeny (Slavonie, Bosna a Hercegovina, Dalmácie). Přestože se vlády nových států snaží již mnoho let o obnovu těchto oblastí vlastními silami, to mnohdy nestačí a tak jim pomáhají i bohatší, západní státy. Po válce také vzrostla vlna nacionalismu a náboženského uvědomění (hlavně v Bosně a Hercegovině).

Daytonská dohoda

- 21. listopadu 1995 v Daytonu (Ohio) tři jugoslávské válčící strany podepsaly mírovou smlouvu, která zastavila přes tři roky trvající občanskou válku v Bosně a Hercegovině. Daytonská smlouva, tehdy podepsaná bosenským prezidentem Izerbegovičem, chorvatským prezidentem Tudjmanem a jugoslávským prezidentem Miloševićem, rozděluje Bosnu a Hercegovinu zhruba mezi muslimsko/chorvatskou federaci a bosenské Srby a respektuje i stávající bosenské hranice. V letech 1995-96 Mezinárodní mírové síly (IFOR) s 60 000 vojáky vstoupily do Bosny, aby monitorovaly plnění vojenských aspektů smlouvy. IFOR byly následovány další stabilizačními silami - SFOR, tentokrát států NATO.

Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávií

- **Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávií** (International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, **ICTY**) je zkratka pro Mezinárodní tribunál pro stíhání osob odpovědných za závažná porušení mezinárodního humanitárního práva spáchaná v bývalé Jugoslávii od roku 1991.
  - Tribunál byl ustaven rezolucí Rady bezpečnosti OSN číslo 827, přijatou 25. května 1993 a sídlí v Haagu. Do jeho jurisdikce spadají následující zločiny, spáchané na území bývalé Jugoslávie od roku 1991: závažná porušení Ženevských konvencí, porušení válečného práva, genocida a zločiny proti lidskosti. Tribunál soudí pouze jednotlivce, nikoli organizace či vlády. Nejvyšší trest, který může udělit, je doživotní vězení.
  - K 16. březnu 2006 bylo obžalováno 161 osob, mezi nejznámější patří Milan Babić, Ramuš Haradinij, Radovan Karadžić, Slobodan Milošević a Ratko Mladić. Doposud bylo uzavřeno 85 řízení, plánované dokončení posledních je v roce 2008, včetně odvolání 2010.
-

Kritika ICTY

- Mezinárodní tribunál v Haagu se čím dál více začíná považovat za náplast na svědomí Západu, který nedovedl zabránit jugoslávskému konfliktu.
  - Kritika :
    - - tribunál je pomalý
    - - politika jednotek IFOR je taková, že její vojáci po nikom nebudou pátrat, případné válečné zločince zatknou, pouze pokud jim přijdou při vykonávání běžných operací do cesty
  - Proč :
    - - obava z propuknutí nepokojů v regionu a možných odvetných akcí, mandát mírotvorných jednotek směřoval naopak k dohledu na uklidnění situace,
    - nepřipravenost jednotek na operace spíše policejního charakteru,
    - obava z ohrožení života podezřelého při případném vyhrocení situace,
    - obava ze ztrát na životech vojáků mírových operací.
-

Co bude dál

Jaké jsou vyhlídky Tribunálu do budoucna? Nyní stojí ICTY před nelehkým úkolem uzavřít všechna řízení do roku 2010. Úkol je to o to těžší, že jedni z nejtěžších zločinců jsou nadále na svobodě. Příklad Milošević ukázal, jak je obtížné najít rovnováhu mezi rychlostí procesu a udělením co nejširšího prostoru pro obhajobu. Výkonnost soudu se nicméně v posledních letech rychle zvyšuje, stejně jako zadržování posledních podezřelých. Jestli ale Tribunál nakonec přispěje k usmíření a vyrovnání se s minulostí na Balkáně, zůstává dosud otevřenou otázkou.

